

İlişkisel-Bireyci-Toplulukçu Benlik Ölçeği'nin Psikometrik Özellikleri ve Uyarlama Çalışması *

Hülya ERCAN

Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, SİVAS

Özet

Bu çalışmada Kashima ve Hardie (2000) tarafından geliştirilen "İlişkisel-Bireyci Toplulukçu Benlik Ölçeği"nin genç yetişkinler için uyarlanması amaçlanmıştır. Araştırma Ankara merkezde ikamet eden ve yaşları 22 ile 30 arasında değişen 344 kişilik bir grup üzerinde yürütülmüştür. Ölçeğin güvenilirliğini test etmek için Cronbach Alpha ve test-tekrar test güvenilirlik analizleri yapılmış, geçerliliğini değerlendirebilmek için dil ve yapı geçerliliği çalışmaları gerçekleştirilmiştir ve cinsiyetler arası fark hesaplanmıştır. Ölçeğin Cronbach Alpha (α) güvenilirliği bireycilik alt ölçeği için .73, ilişkisellik alt ölçeği için .68, toplulukçuluk alt ölçeği için .77 ve İlişkisel-Bireyci-Toplulukçu Benlik Ölçeği toplam için .86 bulunmuştur. Yine ölçeğin Cronbach Alpha değerleri ikiye bölünmüş modelde 1. kısım için .79, 2. kısım için .77, Spearman Brown katsayısı ise .76 olarak hesaplanmıştır. Test-tekrar test güvenilirliği çalışmasında iki uygulama arasında .01 anlamlılık düzeyinde .79 ile güçlü ve pozitif bir korelasyon olduğu görülmüştür. Ölçeğin yapı geçerliğinde kullanılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda uyum indeksi değerleri χ^2/sd (841/315)= 2.66, GFI = 0.85, AGFI= 0.82, NNFI= 0.90, CFI= 0.91, RMSEA= 0.07, SRMR= 0.06 olarak bulunmuş, ölçeğin üçlü faktör yapısı doğrulanmıştır. Yapılan çalışmada ölçeğin benlik kurgusu açısından cinsiyet farklarını değerlendirmede de kullanılabildiği görülmüştür. Sonuçlar İlişkisel-Bireyci-Toplulukçu Benlik Ölçeğinin genç yetişkinler için geçerli ve güvenilir olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Benlik, ilişkisel benlik, bireyci benlik, toplulukçu benlik.

Psychometric Properties and The Adaptation Study of the Relational, Individual, Collective Self- Aspects Scale

Abstract

The objective of this study was to adapt "Relational, Individual, Collective Self-Aspect Scale (RIC)" to Turkish among a sample of Turkish young adults. The scale was developed by Kashima and Hardie (2000) and it has three dimensions namely relational self, individual self and collective self. The Turkish version of The RIC Scale was administrated to 344 young adults in Ankara, Turkey. In order to study the validity and reliability of the scale in Turkey, reliability analyses, exploratory and confirmatory factor analyses and for gender differences t-test were conducted. Internal consistency for the whole scale revealed as .86, and internal consistency for the subscales; the individual self scale was .73, relational self scale was .68, collective self scale was .77. The split-half reliability of the scale for the first part was .79 and for the second part was .77, Spearman Brown coefficient was calculated as .76. The studies of test-retest reliability indicated a significant positive correlation between two measures ($r=.79$, $p < .01$). By using Lisrel 8.7, confirmatory factor analysis was implemented to investigate the factor structure of the measure and the goodness of fit indices were as χ^2/sd (841/315)= 2.66, GFI = 0.85, AGFI= 0.82, NNFI= 0.90, CFI= 0.91, RMSEA= 0.07, SRMR= 0.06. These values indicated that three factor of the scale was confirmed. In addition to this, the results showed that the measure is useful to evaluate the gender difference in terms of self-aspect. All these values suggest that Relational-Individual-Collective Self-Aspects Scale is valid and reliable for young adults.

Keywords: Self, relational self, individual self, collective self.

* Bu çalışma Prof. Dr. Bekir Onur danışmanlığında yürütülen doktora tez çalışmasının bir parçasıdır.

1. GİRİŞ

Sosyal bilimler alanındaki en güçlü kavramlardan biri olan benlik, genel olarak bilişsel ve duyuşsal süreçlerinin örgütlenmesi ve davranışların düzenlenmesinde işlevde bulunan bir "yapı" (Singelis, 1994), bireyin yakın çevresiyle ve sosyal dünyayla etkileşimi sonucunda şekillenen dinamik bir "süreç" (Banaşi ve Prentice, 1994) olarak tanımlanabilir.

Günümüzde kavram daha çok ihtiyaçları, yetenekleri, güdülere ve hakları içine alan bir grup içsel nitelik çerçevesinde ele alınmaktadır. Kuşkusuz insanlar

belirli bir kültürel çevrede yetişirler ve kültürel çevre, benliğin şekillenmesinde, dolayısıyla biliş, duyu ve güdüler üzerinde etkilidir. Söz konusu etkiye ilişkin bir model Şekil 1'de görülebilir.

Kültür \longrightarrow Benlik kurgusu \longrightarrow Biliş, duyu, güdü
(değer, tutumlar, davranışlar, normlar, vs.)

Şekil 1. Kültürün eylemleri, davranışları, düşünceleri ve hisleri benlik kavramı aracılığıyla nasıl etkilediğini gösteren bir model.
Kaynak: Matsumoto D. (2000). *Culture and Psychology People Around the World*. Belmont: Wadsworth / Thomson Learning, s.57.

Kültürler farklıdır; farklı kültürler farklı benlik kurgularının ortaya çıkmasına yol açabilir. Bu farklı benlik kurguları bireylerin davranışlarının diğer bütün yönlerini etkiler. Bizim benlik kurgumuz, başka kültürlerde yer alan bireylerin benlik kurgularından tamamen farklı olabilir. Çoğu zaman bu farklılıklar üzerinde düşünmeyiz, çünkü kendi benlik kurgumuzun ve bu kurgunun davranışlarımızı nasıl etkilediğinin ayırtında değilizdir ve sadece farklı benliklerle etkileşimde bulunduğumuzda aradaki farklılıkları görebiliriz.

Benlik konusunda yapılan çalışmalara bakıldığında, yakın zamanlara kadar bireycilik-toplulukçuluk eğilimleri doğrultusunda farklı kültürel değerleri içeren benlik kurgularının ve bu benlik kurguları doğrultusunda biçimlenen davranış örüntülerinin incelendiği görülmektedir. Toplumlardaki egemen bireyci (individualistic) ve toplulukçu (collectivistic) değerler, benlik kurgularındaki farklılıkların en önemli nedeni olarak değerlendirilmekte (Hofstede, 2001; İmamoğlu, 1998; Kağıtçıbaşı, 1980, 1990b, 1996a, 1996b, 2000, 2001, 2002; Karadayı, 1998; Kitayama ve Cohen, 2007; Markus ve Kitayama, 1991; Triandis, 1999, 2000, 2001), bu durumla bağlantılı olarak benlik kurgusu bireyci/bağımsızlık- toplulukçu/karşılıklı bağımlılık ekseninde ele alınmaktadır. Bireyci ya da bağımsız benlik, ayrı oluş ve özerklik, karşılıklı bağımlı ya da toplulukçu benlik ise kişiler arası ilişkiler ve grup üyeliği yoluyla başkaları ile paylaşılan bağlar üzerinde temellendirilmektedir.

Son zamanlarda bir grup bilim insanının benliğin tek boyutlu, bağımsızlık-karşılıklı bağımlılık ekseninde ele alınmasını eleştirdikleri ve bu eleştirilerini bir dizi araştırmayla destekledikleri görülmektedir. Örneğin Kağıtçıbaşı, modelinde bireylerin aynı bağlamda hem bireyci hem de toplulukçu tutum ve davranışlar sergileyebileceğini ileri sürer ve benlik modelinde kişilerarası mesafe ve bireyleşmeyi iki ayrı fakat ilişkili boyut olarak ele alır. Bu iki boyutun her birinin iki ayrı eksenidir: Kişiler arası mesafe ekseninde ilişkisellik ve ayrışma, bireyleşme ekseninde özerklik ve bağlılık (Kağıtçıbaşı, 2005).

Benliğin bağımsızlık-karşılıklı bağımlılık şeklinde ele alınması aynı zamanda kişiler arası ilişki yönelimli ve grup yönelimli karşılıklı bağımlılık arasında bir ayırım yapmadığı için de eleştirilmektedir. Bu nedenle özellikle son çalışmalarda ikili yerine üçlü bir benlik ayırımına gidilmesi önerilmektedir (Bresnahan, Chiu ve Levine 2004, Bresnahan ve diğerleri, 2005, Brewer ve Gardner, 1996; Hardie, Kashima ve Pridmore, 2005; Kashima ve Hardie, 2000; Kashima ve Diğerleri, 2004; Kashima ve Diğerleri 2005; Schott ve Bellin, 2001; Uleman, ve diğerleri, 2000). Bu önerinin altında yatan en önemli neden, ikili benlik ayırımına dayalı olarak yapılan çalışmalarda ulaşılan sonuçların önemli bir bölümünün birbirleriyle tutarlılık göstermemesi ve kurulan hipotezlerin doğrulanmamasıdır. Dolayısıyla son zamanlarda

benliğin bireyci ve toplulukçu boyutlarına üçüncü bir boyut eklenmiştir. Bu boyutun *ilişkisel benlik* (Brewer ve Gardner, 1996; Kashima ve Hardie, 2000), *kişisel toplulukçuluk* (Verkuyten ve Mason, 1996) ve *ilişkisel* gibi farklı biçimlerde adlandırıldığı görülmektedir.

Bu çalışmada temele alınan üçlü benlik modeli, bireyci, ilişkisellik ve toplulukçu benlik boyutlarını içermektedir. Bu modelde:

1. Bireycilik boyutu: Bireyi başkalarından farklı, kendine özgü biricik özellikleriyle yansıtan boyuttur.
2. İlişkisellik boyutu: Bireyin yakın çevresindeki diğer bireylerle ilişkisini ve özdeşimini içerir.
3. Toplulukçuluk boyutu: Birey ve topluluk arasındaki sembolik değerleri yansıtan boyuttur.

Bu üçlü modelin, genel olarak önceki ikili modele göre daha kapsamlı bir kuramsal çerçeve sağladığı söylenebilir.

Bunlarla birlikte, bir kültürde bireylerin benlik kurgularının bağımsız ve/ya da karşılıklı bağımlı olmasında dikkate değer farklılıklar olabilir. Örneğin farklı etnik kültürden gelen bireyler, aynı kültürde yer alsalar bile, bağımsız-karşılıklı bağımlı benlik kurguları bakımından farklı eğilimler sergileyebilirler. Yine kadınlar ve erkekler toplumsallaşma farklılıklarından dolayı farklı benlik özellikleri gösterebilirler, etnik gruplar içinde bile dikkate değer farklılıklar olabilir. Ancak alanyazına bakıldığında son zamanlarda her iki benlik kurgusunun tek bir kültürde var olabileceğine dikkat çekildiği görülmektedir (İmamoğlu, 1998; Kağıtçıbaşı, 1996b; Triandis ve Suh, 2002). Bu eleştiri, farklı benlik kurgularının belirli bir kültür içerisinde bireyler arası karşılaştırma alanı olarak kullanılabilmesine işaret etmektedir.

Bu doğrultuda çalışmanın amacı, Kashima ve Hardie (2000) tarafından geliştirilmiş olan İlişkisel-Bireyci-Toplulukçu Benlik Ölçeği'ni (Relational, Individual, Collective Self- Aspects Scale- RIC Scale) genç yetişkinlik dönemindeki bireyler için Türkçe'ye uyarlamaktır.

2. YÖNTEM

2.1 Araştırma Grubu

Araştırma grubu lisansüstü eğitimine devam eden bireyler, çeşitli kamu ya da özel kurum ve kuruluşlarda çalışanlar ile ev hanımlarından oluşmaktadır. Çalışmanın katılımcıları sosyo-ekonomik durumları ve eğitim düzeyleri dikkate alınarak amaçsal (purposive) örnekleme¹ yoluyla belirlenmiştir. Araştırmaya 355 kişi katılmış, ölçeklerden 9'u uygun şekilde doldurulmadıkları için, 2'si uç değer analizinin ardından değerlendirme dışı bırakılmıştır. Dolayısıyla analizler 344 kişinin verileri üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Betimleyici analiz sonuçlarına göre katılımcıların yaş ortalamaları 25.73 olup yaşları 22 ile 30 arasında 1. Amaçsal örnekleme araştırmacı, evrene ilişkin önceki bilgilerine ve araştırmanın amacına dayanarak bir örneklem belirleme yoluna gider (Fraenkel ve Wallen, 1993, s.87).

değişmektedir. Katılımcıların %51.5'ini (F=177) kadınlar, % 48.5'ini (F=167) erkekler oluşturmaktadır. Katılımcıların %14'ü (F=50) ilköğretim, %24.7'si (F=85) lise, %37.2'si (F=128) üniversite ve %23.5'i (F= 81) lisansüstü eğitim derecesine sahiptir.

2.2 Veri Toplama Aracı: İlişkisel-Bireyci-Toplulukçu Benlik Ölçeği

İlişkisel-Bireyci-Toplulukçu Benlik Ölçeği (RIC), Kashima ve Hardie (2000) tarafından bireyci, ilişkisel ve toplulukçu benlik yönlerini değerlendirmek için geliştirilmiştir. Ölçek, birbirini takip eden ve her biri üç benlik yönünü yansıtan maddeler barındıran 10 sorudan (toplam 30 madde) oluşmaktadır. Ölçek yedili likert tipindedir (1= Kesinlikle katılmıyorum, 7= Tamamen katılıyorum). Her bir alt ölçekten alınacak puanlar 10 ile 70 arasında değişebilmektedir. Alt ölçek puanları bireyin durumsal bir dağılım karşısında her bir benlik yöneliminin genel derecesini ortaya koymaktadır.

Kashima ve Hardie (2000) ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasını Avustralya'da, 384 üniversite öğrencisi üzerinde yapmışlardır. Ölçeğin geçerliliklerini test etmek için (1) ARC Ölçeği (ARC Scale), (2) Singelis Bağımsız Karşılıklı Bağımlı Benlik Yapısı Ölçeği (Singelis Independent Interdependent Self- Construal Scale), (3) Takata Bağımsız/ Karşılıklı Bağımlı Benlik Yapısı Ölçeği (Takata Independent/Interdependent Self-Construal Scale), (4) Yatay/Dikey Bireycilik/Toplulukçuluk Ölçeği (Horizontal/Vertical Individualism/Collectivism Scale), (5) Cheek Kimlik Yönleri Ölçeği (Cheek Aspects of Identity Questionnaire), (6) Benlik Ölçeğinde Diğersinin Kapsanması (Inclusion of Other in the Self Scale), (7) Feeney, Noller, and Callan'ın Bağlanma Stilleri Ölçeği (Feeney, Noller, and Callan's Attachment Style Questionnaire) ve (8) Yirmi İfade Testi (Twenty Statements Test) kullanılarak aralarındaki ilişkilere bakılmıştır. Aralarındaki ilişki düzeyleri yüksek bulunmuştur. Ölçeğin güvenilirlik düzeyini belirlemek için yapılan analizlerde Cronbach Alpha değerleri "bireycilik" alt ölçeği için .72, "ilişkisel" alt ölçeği için .81 ve "toplulukçuluk" alt ölçeği için .78 olarak hesaplanmıştır. Bu değerler kabul edilebilir düzeydedir (Kashima ve Hardie, 2000).

2.3 Veri Toplama Süreci

Araştırmanın gerçekleştirilebilmesi için gerekli izinlerin alınmasının ardından, Kişisel Bilgi Formu ve İlişkisel-Bireyci-Toplulukçu Benlik Ölçeği araştırmacı tarafından Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesinde ve Ankara ilinde farklı semtlerde uygulanmıştır.

Uygulama, araştırmaya katılan bireylere araştırmanın amacına yönelik kısa bir bilgi verilmesinin ardından katılımları konusunda onaylarının alınmasından sonra gerçekleştirilmiştir. Uygulamada katılımcıların kendilerini daha iyi ifade edebilmeleri için kimliklerini

ortaya koyacak herhangi bir bilgi istenmemiştir. Ölçeklerin uygulaması özellikle eğitim düzeyine göre farklılaşmakla birlikte ortalama 10 dakika ile 20 dakika arasında değişmiştir.

2.4 Verilerin Analizi

Ölçek puanları üzerinde öncelikle tanımlayıcı istatistikler hesaplanmıştır. Ölçeğin güvenilirliğine ilişkin kanıt elde etmek amacıyla, bireycilik, ilişkisel ve toplulukçuluk alt ölçekleri üzerinde yapılan madde-toplam puan korelasyonları ile alt %27 ve üst %27'lik grupların madde puanları karşılaştırılmış, Cronbach Alpha ve test-tekrar test güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Ölçeğin geçerliliğini değerlendirebilmek için dil ve yapı geçerliliği çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Yapı geçerliliğine ilişkin SPSS 11.5 paket programı kullanılarak Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) ve verilerin araştırmada kullanılan ölçme modeline ne derece uyum sağladığını belirlemek için LISREL 8.7 paket programı kullanılarak Doğrulayıcı Faktör Analizleri (DFA) yapılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçme modelinin kabul edilebilir düzeyde uyum iyiliği değerlerine sahip olup olmadığını belirlemek için uyum iyiliği istatistikleri (goodness of fit statistics) değerlendirilmiştir. DFA'da sınanan modelin yeterliğinin belirlenmesi için çok sayıda uyum indeksi kullanılmaktadır (Sümer, 2000; Şimşek, 2007). Bu çalışmada yapılan DFA için Ki-kare uyum testi (Chi-Square Goodness), İyilik uyum indeksi (Goodness of Fit Index, GFI), Düzeltilmiş İyilik Uyum İndeksi (Adjusted Goodness of Fit Index, AGFI), Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (Comparative Fit Index, CFI), Normleştirilmiş Uyum İndeksi (Normed Fit Index, NFI) ve Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (Root Mean Square Error of Approximation, RMSEA) uyum indeksleri incelenmiştir. Son olarak ölçme aracının cinsiyetler arası farkı değerlendirmede kullanılıp kullanılmayacağını test etmek için t-testi yapılmıştır.

3. BULGULAR

3.1 Tanımlayıcı İstatistik Sonuçları

Verilerin tanımlayıcı (betimsel) istatistiklerinin sonuçlarına göre veri setinin aritmetik ortalaması 164, medyanı (ortanca) 166 bulunmuştur. Serinin minimum değeri 58, maksimum değeri ise 210'dur. Analiz sonucunda eksik verilerin tesadüfi dağıldıkları görülmüş, eksik veriler, seri ortalaması (series mean) yöntemi kullanılarak tamamlanmıştır. Uçdeğer analizi sonucunda iki kişiye ait veriler analizden çıkarılmış ve sonraki analizler 344 veri üzerinden yapılmıştır.

Veri setinin Kolmogorov-Smirnov testinden elde edilen değeri (.7), .05'ten büyük olduğu için verilerin .05'lik anlamlılık düzeyinde normal dağılım gösterdiği söylenebilir. Analiz sonucunda verilerin basıklık (kurtosis) değeri -.42, çarpıklık değeri -.36 olarak bulunmuştur. Bu değerler de veri setinin normal dağıldığı görüşünü desteklemektedir (Kalaycı, 2005).

3.2 Güvenirlik

Ölçeğin güvenilirliğine ilişkin kanıt elde etmek amacıyla, bireycilik, ilişkisellik ve toplulukçuluk alt ölçekleri üzerinde yapılan madde- toplam puan korelasyonları ile alt %27 ve üst %27'lik grupların madde puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin t-testi sonuçları (madde analizi) Çizelge 1'de verilmiştir.

Çizelge 1. İlişkisel-bireyci-toplulukçu benlik ölçeği madde analizi sonuçları

Alt Ölçekler	Madde-Toplam Puan Korelasyonu ¹	t (Alt %27-Üst %27) ²
Bireycilik	.26-.50	-17.70***
İlişkisel	.26-.41	-22.24***
Toplulukçuluk	.37-.56	-20.45***

¹n=344

²n1=n2=93

***p<.001

Çizelge 1 incelendiğinde madde-toplam puan korelasyonlarının bireycilik alt ölçeği için .26-.50, ilişkisellik alt ölçeği için .26-.41, toplulukçuluk alt ölçeği için .37-.56 arasında değiştiği ve t-değerlerinin bireycilik, ilişkisellik ve toplulukçuluk alt boyutlarının üçünde de .001 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Buna göre alt ölçekteki maddelerin güvenilirliklerinin yüksek olduğu ve aynı davranışı ölçtükleri söylenebilir.

Ölçeğin Cronbach Alpha (α) güvenilirliği bireycilik alt ölçeği için .73, ilişkisellik alt ölçeği için .68, toplulukçuluk alt ölçeği için .77 ve İlişkisel-Bireyci-Toplulukçu Benlik Ölçeği toplam için .86 bulunmuştur. Yine ölçeğin Cronbach Alpha değerleri ikiye bölünmüş (split half) modelde 1. kısım için .79, 2. kısım için .77, Sperman Brown katsayısı ise .76 olarak hesaplanmıştır.

Ölçeğin test-tekrar test güvenilirliği için yapılan çalışmada, RIC ölçeği Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Tezsiz Yüksek Lisans programına devam eden 22 kişilik öğrenci grubuna 15 gün ara ile uygulanmıştır. Elde edilen verilerin analizi sonucunda, iki uygulama arasında .01 anlamlılık düzeyinde .79 ile güçlü ve pozitif bir korelasyon olduğu görülmüştür.

Bütün bu uygulamalardan elde edilen değerlere dayalı olarak ölçeğin güvenilirliğinin yüksek olduğu söylenebilir.

3.3 Geçerlilik

3.3.1 Dil Geçerliliği: İlişkisel-Bireyci-Toplulukçu Benlik Ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması aşamasında, öncelikle ölçeği geliştiren Kashima'dan ölçme aracının uyarlanması konusunda gerekli izinler alınmıştır. Ardından ölçek iyi derecede İngilizce bilen 7 uzman tarafından İngilizce'den Türkçe'ye, sonra yine 7 uzman tarafından Türkçe'den İngilizce'ye çevrilmiştir. Ölçeğin

elde edilen Türkçe sürümü yine alanda akademik çalışmaları bulunan 10 uzman tarafından dil açısından değerlendirilmiş ve uyarılar doğrultusunda ölçeğe son hali verilmiştir. Yine uzman görüşü doğrultusunda ölçek "*İlişkisel-Bireyci-Toplulukçu Benlik Ölçeği*" olarak adlandırılmıştır. Ardından ölçeğin dil bakımından tutarlılık düzeyini belirlemek amacıyla İngilizce ve Türkçe formları İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü son sınıf öğrencilerinden 29 kişilik gruba iki hafta ara ile uygulanmıştır. İngilizce ve Türkçe formların bu gruba uygulanması sonucu elde edilen verilerin analizi sonucunda, iki veri seti arasında .01 anlamlılık düzeyinde .83 ile güçlü ve pozitif yönde korelasyon olduğu görülmüştür.

3.3.2 Yapı Geçerliliği: Aşağıda yapı geçerliliğini test etmek için kullanılan AFA ve DFA sonuçlarına yer verilmiştir.

3.3.2.1 İlişkisel-Bireyci-Toplulukçu Benlik Ölçeği Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları: Ölçeğin yapı geçerliliğini belirlemek amacıyla Kashima ve Hardie (2000) tarafından gerçekleştirilen orijinal çalışmada yapılan AFA sonuçları istenen değerleri üretmemiş ve DFA tercih edilmiştir. Bu durumun nedeni olarak da ölçeğin oluşturulmasında temele konan kuramsal dayanak gösterilmiştir. Buna göre ölçekte üç faktör bulunması beklenmektedir. Ancak bu üç faktörün her biri ya da ikili-üçlü birleşimleri farklı benlik kurgularını ortaya çıkarmaktadır. Örneğin bir katılımcı, bireycilik faktöründen yüksek, ilişkisellik ve toplulukçuluk faktöründen düşük puan alabilirken (bireyci benlik) bir başka katılımcı hem bireyci hem de ilişkisellik faktörlerinden yüksek puan alabilmektedir (bireyci-ilişkisel benlik). Dolayısıyla üç faktörden yedi farklı benlik özelliği ortaya çıkabilmektedir: Bireyci benlik, ilişkisellik benlik, toplulukçu benlik, bireyci-ilişkisel benlik, ilişkisellik-toplulukçu benlik, bireyci-toplulukçu benlik ve bireyci-ilişkisel-toplulukçu benlik. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde temelde DFA yöntemi benimsenmiştir. Bununla birlikte öncesinde yapılacak AFA sonuçlarının DFA için model oluşturmada yol gösterici olabileceği düşünülmüş ve öncelikle AFA uygulanmıştır.

AFA sonucunda özdeğeri 1'in üzerinde olan 9 faktör bulunmuş, maddelerin ortak varyanslarının 0.50 ve üzerinde olduğu görülmüştür. Ancak yorumlanabilme durumu göz önünde bulundurularak veri seti üzerinde varimaks eksen döndürme tekniği uygulanmıştır. Asal eksenlere göre döndürülmüş temel bileşenler analizinin kullanıldığı varimaks eksen döndürme sonrası ortaya çıkan faktör sayısında da bir değişiklik olmadığı görülmüştür. Bu işlem sonrası maddelerin hangi faktörler altında toplandığı Çizelge 2'de görülebilir.

Yapılan AFA sonucunda Çizelge 2'de de görüldüğü gibi faktörlerden birincisi toplam varyansın %7.81'inden, ikincisi %7.57'sinden, üçüncüsü %7.53'ünden,

dördüncüsü %7.43'ünden, beşincisi %7.13'ünden, altıncısı %6.32'sinden, yedincisi %5.85'inden, sekizincisi %5.38'inden ve dokuzuncusu %4.72'sini açıklamaktadır. Dokuz faktörün tamamı toplam varyansın % 59.73'ünü açıklamaktadır.

Faktör analizi sonuçları, orijinal ölçeğin analizleriyle paralel bir şekilde, istenen değerleri üretmemiştir. Bunun sorumlusu büyük ölçüde, daha önce de belirtildiği gibi, ölçeğin oluşturulmasında temele konan kuramsal dayanaktır. Ölçekte üç faktör bulunması

beklenmektedir. Ancak bu üç faktörün her biri ya da ikili- üçlü birleşimleri, farklı benlik kurgularını ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla AFA sonucunda beklenen faktörlere ilişkin maddeler birbirleri ile farklı bileşimler oluşturabilmektedir. Bununla birlikte 22, 23, 24 ve 17. maddelerin tek bir faktör altında toplanıyor olması 22, 23 ve 24. maddeleri doğrulayıcı faktör analizine dahil etme noktasında soru işaretlerine yol açmıştır. Çünkü 22, 23 ve 24. maddeler üç ayrı (bireycilik, ilişkisellik ve toplulukçuluk) benlik boyutunun maddeleridir ve bu

Çizelge 2. İlişkisel-bireyci-toplulukçu benlik ölçeği açılımlayıcı faktör analizi sonuçları

Madde	Faktörler								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
M23	,68								
M22	,68								
M24	,65								
M17	,52								
M4		,71							
M5		,62							
M14		,50							
M2		,47							
M16			,72						
M28			,72						
M25			,53						
M7			,50						
M19			,49						
M18				,67					
M3				,67					
M6				,59					
M30				,47					
M1					,73				
M13					,70				
M15					,58				
M10					,41				
M8						,69			
M9						,61			
M21						,59			
M27							,81		
M26							,69		
M11								,79	
M212								,66	
M29									,64
M20									,54
Açıklanan Varyans (%)	7,81	7,56	7,53	7,43	7,13	6,32	5,85	5,37	4,72
Özdeğer	6,51	2,49	1,58	1,42	1,39	1,25	1,15	1,10	1,02
Toplam Açıklanan Varyans: % 59.725									

p<.001

şekilde tek bir faktör altında toplanmalarını beklenir. Bu nedenle söz konusu bulgu 22, 23 ve 24. maddelerin Türk kültürü için ayırt ediciliğinin olmadığı şeklinde yorumlanmış ve bu maddeler ölçekten çıkarılarak, DFA uygulamasına geçilmiştir.

3.3.2.2 İlişkisel-Bireyci-Toplulukçu Benlik Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları: İlişkisel-Bireyci-Toplulukçu Benlik Ölçeğinde tanımlanan faktör yapılarının kültürümüzde geçerli olup olmadığını belirlemek amacıyla DFA yapılmıştır.

DFA, bir kültürde geliştirilmiş bir ölçeğin başka bir kültüre uyarlanması yapılırken kullanılacak bir geçerlilik kanıtı bulma yöntemidir ve hâlihazırda geliştirilmiş bir ölçeğin beklenen şekilde ölçme yapısını yapmadığını ortaya koyma amacını taşır (Jöreskog ve Sörbom, 2001; Şimşek, 2007). Araştırmacı analize güçlü kuramsal yapıya dayanan bir hipotezle başlar. Analizde önceden belirlenen faktörlerin hipotezle belirlenen yapılara uygunluğu test edilir; gözlenebilir faktörlerden oluşan faktöriyel bir modelin gerçek verilerle ne derece uyum gösterdiğinin değerlendirilmesi amaçlanır (Jöreskog ve Sörbom, 2001; MacCallum ve Austin, 2002; Şimşek, 2007). Bu nedenle, çalışmada çıkarılan üç maddenin dışında İlişkisel-Bireyci-Toplulukçu Benlik Ölçeğinin orijinal formundaki maddelerinin faktörlere göre dağılımları esas alınarak doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır.

İlişkisel-Bireyci-Toplulukçu Benlik Ölçeğine uygulanan DFA'da hiçbir madde düşük t değeri vermemekle birlikte uyum indeksleri $\chi^2=1002.45$ (sd=321, p=0.0), $\chi^2/sd=3.1$, RMSEA=0.08, NFI=0.82, NNFI=0.85, CFI=0.87, RMR=1.79, SRMR=0.07, GFI=0.81, AGFI=0.77 olarak bulunmuştur. Maddeler arasında düzeltme önerileri doğrultusunda 6 düzeltme yapılmıştır. Bu düzeltmeler 25-28, 4-11, 5-8, 20-27, 27-29 ve 12-15. maddeler arasındadır. Yapılan düzeltmeler p<0.05 düzeyinde anlamlıdır.

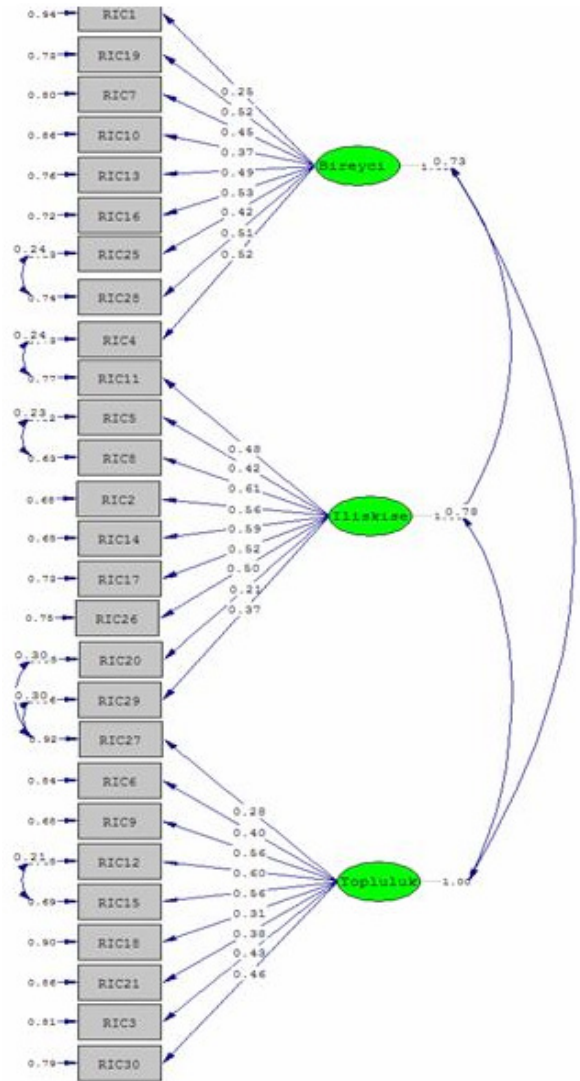
Modelde yapılan düzeltmeler daha önce belirtildiği şekilde kuramın yapısıyla ilişkilidir. Üç temel benlik faktörü bulunmaktadır, ancak bu faktörlerin farklı bileşimleri söz konusu olabilir. Dolayısıyla üç temel faktörün altında yer alan maddelerin hata varyanslarının birbirleri ile ilişkili olması beklendiği bir durumdur. Bu doğrultuda yapılan düzeltmelerin üçlü benlik modeli ile uyumlu olduğu söylenebilir. Düzeltme sonrası uyum indeksleri Çizelge 3'de verilmiştir.

Çizelge 3. İlişkisel-bireyci-toplulukçu benlik ölçeği birinci düzey dfa'ya ilişkin uyum indeksi değerleri

χ^2/sd (841/315)	2.66
RMSEA	0.07
NNFI	0.90
CFI	0.91
SRMR	0.06
GFI	0.85
AGFI	0.82

Çizelge 3'de görüldüğü gibi İlişkisel-Bireyci-Toplulukçu Benlik Ölçeğinin belirlenen üç faktörlü yapısını sınamak için uygulanan doğrulayıcı faktör analizi ile hesaplanan χ^2/sd (841/315) oranı 2.66 olup, bu değer Sümer'in (2000) değerlendirmesine göre modelin gerçek verilerle uyumlu olduğunu gösterir. Ayrıca GFI (0.85) ve AGFI (0.82), NNFI (0.90) ve CFI (0.91) değerlerinin 1'e yakın olması, RMSEA (0.07) ve SRMR (0.06) değerlerinin ise 0.08'den düşük olması modelin gerçek verilere uyumu için bir diğer kanıttır. Bu durumda söz konusu değerlerin ölçme modelinin doğrulandığına işaret ettikleri söylenebilir. Bir başka ifadeyle, İlişkisel-Bireyci-Toplulukçu Benlik Ölçeğinde tanımlanan bireycilik, ilişkisellik ve toplulukçuluk faktörleri doğrulanmıştır. Bu uyum indeksi değerleri modelin uyumlu olduğunu ortaya koymaktadır. Modele ilişkin faktör yükleri Şekil 2'de görülmektedir.

Şekil 2'de faktörden maddelere doğru çizilen doğrular üzerindeki değerler, faktörlerin maddeler üzerindeki etki büyüklüklerini (standardize edilmiş katsayıları),

Şekil 2. İlişkisel-bireyci-toplulukçu benlik ölçeği doğrulayıcı faktör analizi sonuçları

maddelere dışarıdan gelen doğrular üzerindeki değerler ise, maddelerde açıklanamayan varyans oranlarını göstermektedir. Gözlenen tüm madde faktör ilişkileri .01 düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

Yapılan açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri sonucunda üç maddesi dışarıda bırakılan RIC ölçeğinin yeni formunda 27 madde bulunmaktadır. Bu şekliyle ölçeğin bireycilik, ilişkisellik ve toplulukçuluk alt ölçeklerinin her birinde 9'ar madde yer almaktadır.

3.4 Benlik Kurgusu ve Cinsiyet

Benlik üzerine daha önce yapılan çalışmalar cinsiyetin benlik yönelimleri üzerinde etkili olabileceğine işaret etmektedir (Bresnahan, Chiu ve Levine, 2004; Carpenter ve Karakitapoğlu-Aygün, 2005; Karakitapoğlu-Aygün, 2004a; Kashima ve Hardie, 2000; Lalonde ve diğerleri, 2004; Madson ve Trafimov, 2001; Üskül ve diğerleri, 2004). Buradan hareketle, benlik puanlarının cinsiyete göre karşılaştırılmasının ölçeğin grup farklarını değerlendirmede kullanılıp kullanılmayacağını test etmek amacıyla t-testi yapılmıştır. Bağımsız örneklem için t-testi analizi sonuçları Çizelge 4'te sunulmuştur.

Analiz sonuçlarına göre katılımcıların bireycilik ($t_{(342)} = 6.21$, $p < .01$) ve ilişkisellik ($t_{(342)} = 2.37$, $p < .05$) puanları, cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Kadınların bireycilik ($\bar{X} = 53.91$) ve ilişkisellik ($\bar{X} = 50.83$) puanları, erkeklerin bireycilik ($\bar{X} = 48.86$) ve ilişkisellik ($\bar{X} = 49.02$) puanlarına göre daha yüksektir. Toplulukçuluk puanları ise cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada uyarlaması yapılan İlişkisel-Bireyci-Toplulukçu Benlik Ölçeği'nin modelde önerildiği şekilde bireyci, ilişkisellik ve toplulukçu benlik kurgularına ilişkin sonuçlar ürettiği söylenebilir. Ölçeği oluşturan maddelerin istendik özelliklerde olması, ölçeğin güvenilirliğinin ve geçerliğinin yüksek olması, bu ölçeğin Türkiye'de benlik kurgusu konusunda yapılacak çalışmalarda kullanabileceğini göstermektedir.

Çalışmada kadınların bireycilik puanlarının erkeklerin bireycilik puanlarından daha yüksek bulunması, Karakitapoğlu-Aygün'ün (2004) kadınların erkeklerle karşılaştırıldığında kendilerini daha çok kişisel terimlerle ve daha az geleneksel terimlerle tanımladığı, Carpenter ve Karakitapoğlu-Aygün'ün (2005) kadınların kişisel kimliğe erkeklerden daha fazla önem verdiği,

Üskül ve diğerleri'nin (2004) kadınların bağımsız benlik yapısı puanlarının, erkeklerin puanlarından daha yüksek olduğu bulgularıyla örtüşmektedir. Kadınların ilişkisellik puanlarının erkeklerin puanlarından daha yüksek olması, İmamoğlu ve Karakitapoğlu-Aygün'ün (2004) kadınların hem bireycilik hem ilişkisellik puanlarının erkeklerin puanlarından daha yüksek olduğu bulgusuyla paralellik göstermektedir.

Yukarıda Türk kültüründe daha önce gerçekleştirilen araştırmaların bulgularından söz edilmiştir. Oysa başka kültürlerde yapılan araştırma bulguları, bu araştırmada elde edilen araştırma bulgularıyla örtüşmemektedir. Bu araştırmalardan bazıları şunlardır: Lalonde ve diğerleri (2004) kişilerarası ilişkilerde kültürün rolünü ele aldıkları araştırmalarında kadınların karşılıklı bağımlı benlik puanlarının erkeklerin puanlarından daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Kashima ve Hardie (2000) araştırmalarında erkeklerin daha toplulukçu, kadınların daha ilişkisellik eğilimleri sergiledikleri, bireycilik bakımından cinsiyetler arası anlamlı bir fark olmadığını görmüşlerdir. Madson ve Trafimov (2001), kadınların toplulukçu ve ilişkisellik benlik bilişi puanlarının erkeklerden, erkeklerin özel benlik bilişi puanlarının kadınlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğunu bulmuşlardır. Bresnahan, Chiu ve Levine (2004), kadınların erkeklere göre ilişkisellik karşılıklı bağımlı benlik ölçeğinden daha yüksek puan aldıkları bulgusuna ulaşmışlardır.

Araştırmadaki bireyci-ilişkisel-toplulukçu benlik ve cinsiyete ilişkin bulgular, genç ve modern Türk kadınının sosyo-kültürel değişimdeki rolüne işaret ediyor olabilir. Türk kadını, eğitim düzeyi yükseldikçe ve işgücüne katılımı arttıkça geleneksel değerlere daha az bağlı kalmakta ve daha özerk olmaya başlamaktadır. Bununla birlikte toplumda, geleneksel değerlerle bağlantılı olarak, kadınlardan iyi bir anne ve iyi bir eş olmaları da beklenmektedir. Sonuçta kadınların erkeklerden daha bireyci ve daha ilişkisellik eğilimleri sergileyecekleri düşünülebilir.

Benlik kurgusu konusunun ele alınacağı sonraki çalışmalarda İlişkisel-Bireyci-Toplulukçu Benlik Ölçeği'nin kullanılmasının, bireycilik/ toplulukçuluk ya da bağımsızlık/karşılıklı bağımlılığa ilişkin bakış açısının değerlendirilmesinde yararlı olacağı düşünülmektedir. Özellikle farklı kültürlerde bu ikili ayırım temelinde yapılan çalışmalarda ulaşılan tutarsız sonuçlar, bu üçlü bakış temele alınarak yeniden ele alınabilir. Böylelikle toplulukçuluk ya da karşılıklı bağımlılık olarak ele alınan

Çizelge 4. İlişkisel-bireyci-toplulukçu benlik puanlarının cinsiyete göre t-testi sonuçları

Benlik	İlişkisel	Bireycilik	Toplulukçuluk	
Cinsiyet	\bar{X} (S)	İstatistik	\bar{X} (S)	İstatistik
Kadın(n=177)	50.83(7.58)	t=2.37*	53.91(7.27)	t=6.21**
Erkek(n=167)	49.02(6.54)		48.86(7.81)	t=1.83

** p< 0.01 düzeyinde anlamlıdır.

* p< 0.05 düzeyinde anlamlıdır.

yapının, aslında benliğin iki ayrı yönünü (ilişkisellik ve toplulukçuluk) kapsayıp kapsamadığı test edilebilir. Bununla birlikte aynı kültür içerisinde farklı etnik kökenden gelenler ya da farklı sosyo-ekonomik düzeyde yer alanlar benlik kurguları temelinde karşılaştırılabilir ve cinsiyet farkları araştırılabilir.

KAYNAKÇA

Banaji, M.R. and Prentice, D.A. (1994). The Self in Social Contexts. *Annual Review of Psychology*, 45, 297-332.

Bresnahan, M.H., Chiu, H.C. and Levine, T.R. (2004). Self-Construal as a Predictor of Communal and Exchange Orientation in Taiwan and the USA. *Asian Journal of Social Psychology*, 7, 187-203.

Bresnahan, M.J., Levine, T.R., Shearman, S.M., Lee, S.Y., Park, C., and Kiyomiya, T. (2005). A Multimethod Multitrait Validity Assessment of Self-Construal in Japan, Korea, and The United States. *Human Communication Research*, 31 (1), 33-59.

Brewer, M. B., and Gardner, W. L. (1996). Who is This "We"? Levels of Collective Identity and Self Representations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71, 83-93.

Carpenter, S. and Karakitapoğlu-Aygün, Z. (2005). Importance and Descriptiveness of Self-Aspects: A Cross-Cultural Comparison. *Cross-Cultural Research*, 39 (3), 293-321.

Fraenkel, J. R. & Wallen, N. E. (1993). *How to Design and Evaluate Research in Education*. Mcgraw-Hill, New York.

Hardie, E.A., Kashima, E.S. and Pridmore, P. (2005). The Influence of Relational, Individual and Collective Self-Aspects on Stress, Uplifts and Health. *Self and Identity*, 4, 1-24.

Hofstede, G. (2001). *Culture's Consequences*. Second Edition. Sage Publication, Beverly Hills.

İmamoğlu, E.O. (1998). Individualism and Collectivism in A Model and Scale of Balanced Differentiation and Integration. *Journal of Psychology*, 132 (1), 1-8.

İmamoğlu, E. O. and Karakitapoğlu-Aygün, Z. (2004a). 1970lerden 1990lara Değerler: Üniversite Düzeyinde Gözlenen Zaman, Kuşak ve Cinsiyet Farklılıkları. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14 (44), 1-22.

Jöreskog, K. ve Sörbom, D. (2001). *LISREL 8: User's Reference Guide*. Scientific Software International, Chicago.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1980). Individualism and Collectivism. In J.W. Berry, M.H. Segall and Ç. Kağıtçıbaşı (Eds.), *Handbook of Cross-Cultural Psychology, Vol. 3: Social Behavior and Applications*. Allyn and Bacon, Boston, 1-49.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1990b). Liking the Indigenous and Universalist Orientations. In Iwawaki, S., Kashima,

Y. and Leung, K. (Eds.), *Innovations in Cross-Cultural Psychology*. Swets and Zeitlinger, Amsterdam, 29-37.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1996a). *Family and Human Development Across Cultures – A View From the Other Side*. Lawrence Erlbaum Associates, New Jersey.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1996b). Özerk-İlişkisel Benlik: Yeni Bir Sentez. *Türk Psikoloji Dergisi*, 11 (37), 36-43.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). *Kültürel Psikoloji – Kültür Bağlamında İnsan ve Aile*. Evrim Yayınları, İstanbul.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2001). *Development of Self and Competence in Cultural Context*. Second Edition. NIAS, Wassenaar.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2002). Psychology and Human Competence Development. *Applied Psychology: An International Review*, 51 (1), 5-22.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2005). Autonomy and Relatedness in Cultural Context. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 36 (4), 403-422.

Kalaycı, Ş. (Ed.) (2005). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. Asil Yayın Dağıtım, Ankara.

Karadayı, E. F. (1998). *İlişkili Özerklik – Kavramı, Ölçülmesi, Gelişimi, Toplumsal Önemi, Gençlere ve Kültüre Özgü Değerlendirmeler*. Çukurova Üniversitesi Yay., Adana.

Karakitapoğlu-Aygün, Z. (2004). Self, Identity, Emotional Well-Being Among Turkish University Students. *The Journal of Psychology*, 138 (5), 457-478.

Kashima, E. and Hardie, E. A. (2000). The Development and Validation of the Relational, Individual and Collective Self Aspects (RIC) Scale. *Asian Journal of Social Psychology*, 3, 19-48.

Kashima, Y., Kashima, E., Farsides, T., Kim, U., Strack, F., Werth, L., and Yuki, M. (2004). Culture and Context-Sensitive Self: A Amount and Meaning of Context-Sensitivity of Phenomenal Self Differ Across Cultures. *Self and Identity*, 3, 125-141.

Kashima, Y., Kashima, E., Chiu, C., Farsides, T., Gelfand, M. Hong, Y., Kim, U., Strack, F., Werth, L., Yuki, M. and Yzerbyt, V. (2005). Culture, Essentialism, and Agency; Are Individuals Universally Believed to be more Real Entities than Groups. *European Journal of Social Psychology*, 35, 147-169.

Kitayama, S. and Cohen, D. (Eds.) (2007). *Handbook of Cultural Psychology*. The Guilford Press, New York.

Klem, L. (2000). Structural equation modeling. (In L.G. Grim & P.R. Yarnold, Eds), *Reading and Understanding More Multivariate Statistics*. American Psychological Association, Washington D.C., 227-259.

Lalonde, N.R., Hynie, M., Pannu, M. and Tatla, S. (2004). The Role of Culture in Interpersonal Relationships. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 35 (5), 503-524.

Madson, L. and Trafimow, D. (2001). Gender Comparison in the Private, Collective and Allocentric

Selves. *The Journal of Social Psychology*, 141 (4), 551-559

Markus, H.R. and Kitayama, S. (1991). Culture and The Self: Implications for Cognition Emotion and Motivation. *Psychological Review*, 98, 224-253.

Matsumoto, D. (2000). *Culture and Psychology People Around the World*. Second Edition. Wadsworth / Thomson Learning, Belmont.

Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H., and Müller, H. (2003). Evaluating The Fit of Structural Equation Models: Tests of Significance and Descriptive Goodness-of-Fit Measures. *Methods of Psychological Research Online*, 8 (2), 23-74

Schott, G.R. and Bellin, W. (2001). The Relational Self-Concept Scale: A Context- Specific Self- Report Measure for Adolescents. *Adolescence*, 36 (141), 85-103.

Singelis, T. (1994). The measurement of Independent and Interdependent Self-Construals. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20, 580-591.

Sümer, N. (2000). Yapısal Eşitlik Modelleri: Temel Kavramlar ve Örnek Uygulama. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3 (6), 49-73.

Şimşek, Ö. (2007). *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş Temel İlkeler ve LISREL Uygulamaları*. Ankara: Ekinoks Yayın Dağıtım.

Triandis, H.C. (1999). Cross-Cultural Psychology. *Asian Journal of Social Psychology*, 2, 127-143.

Triandis, H.C. (2000). Dialectics between Cultural and Cross-cultural Psychology. *Asian Journal of Social Psychology*, 3, 185-195.

Triandis, H.C. (2001). Individualism-Collectivism and Personality. *Journal of Personality*, 69 (6), 907-924.

Triandis, H.C. and Suh, E.M. (2002). Cultural Influences on Personality. *Annual Reviews Psychology*, 53, 133-160.

Uleman, J.S., Rhee, E., Bardoliwalla, N., Semin, G. and Toyoma, M. (2000). The Relational Self: Closeness to Ingroups Depends on Who They are, Culture, and the Type of Closeness. *Asian Journal of Social Psychology*, 3, 1-17.

Uskul, A.K., Hynie, M. and Lalonde, R.N. (2004). Interdependence as a Mediator Between Culture and Interpersonal Closeness for Euro-Canadians and Turks. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 35 (2), 174-191.